

Asia: VN/15078/2025

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleiset huomiot

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto pitää hallituksen esityksen tavoitetta – siviiliyhteiskunnan ja erityisesti terveydenhuollon varautumisen vahvistamista – oikeansuuntaisena ja ajankohtaisena. Nato-jäsenyys, muuttunut turvallisuusympäristö ja Ukrainan sodasta saadut kokemukset osoittavat, että myös siviilitoimijoiden rooli osana kokonaisturvallisuutta on uudelleen arvioitava ja lainsäädännöllisesti vahvistettava jo normaalioloissa.

Pidämme kuitenkin tärkeänä, että esityksessä otetaan nykyistä selkeämmin huomioon myös pelastustoimen kokonaisuus osana hyvinvointialueiden palvelutuotantoa, erityisesti sopimuspalokuntien merkitys kriisiolojen resurssivarana ja osana normaaliolojen toiminnan turvaamista hyvinvointialueiden toimijoina myös SOTE-sektorin kiinteänä tukena ja osana sitä.

Sopimuspalokuntien resurssi- ja varautumispotentiaali

Suomessa toimii noin 700 sopimuspalokuntaa, jotka muodostavat merkittävän osan maamme pelastustoimen operatiivista valmiutta ja varautumispotentiaalia myös SOTE-sektorin toimintojen turvaamiseksi normaali-, häiriö- ja poikkeusoloissa. Niiden asema varautumisessa ja kriisiaikojen resurssoinnissa tulisi tunnistaa vahvemmin myös nyt ehdotetussa terveydenhuollon toimintojen turvaamista koskevassa sääntelyssä. Esitysluonnoksessa ja perusteluissa pelastustoimen osuus kiinteänä osana nykyisiä hyvinvointialueita ja niiden normaalia yleiskatteellista rahoitusta jää olemattomaksi, myöskään sopimuspalokuntia tai muitakaan hyvinvointialueella toimivia kolmannen sektorin palveluntuottajia ei mainita lainkaan – tämä on merkittävä puute. Sopimuspalokuntatoiminta on halutessa ylitoimialarajallista viranomaistoiminnan kurinalaisuutta ja

kolmannen sektorin joustavuutta yhdistävä erityistoimija, joka tulee varsinkin ensihoidon ja väestönsuojelun kytköksen kautta käsitellä ja tunnistaa erillisenä toimijana myös tässä yhteydessä. Sopimuspalokunnat ovat resursseiltaan ja toiminnaltaan lähtökohtaisesti erilainen toimija kuin SOTE-järjestökentän toimijat. Näitä kolmannen sektorin toimijoita ei siis tule käsitellä yhtenevästi, toisaalta sopimuspalokuntia ei voi sivuuttaen sisällyttää suoraan pelastusviranomaisen toiminnan sisälle.

Monialainen reservi

Sopimuspalokuntalaisista löytyy laajasti eri alojen osaamista – myös SOTE-henkilöstöä yleisesti, ensihoitajia ja logistiikan asiantuntijoita. Tutkimuksessa on osoitettu, että sopimuspalokuntalaiset muodostavat ns. ammattivarannon, jota voitaisiin hyödyntää poikkeusoloissa eri tehtävissä, myös SOTE-sektorilla. Tämän henkilöstön varaaminen poikkeusolojen henkilöstöksi taikka mahdollinen sopimusperusteinen käyttö jo normaaliolojen häiriötilanteissa tulee varmistaa yhteneväisesti ja eri hyvinvointialueiden kesken. Tämän varaamisen tulee koskea sopimuspalokunnissa olevaa myös ei-operatiivista henkilöstöä.

Käyttämätön kalusto ja ei-operatiivinen henkilöstö

Sopimuspalokunnilla on käytössään ajoneuvoja ja kalustoa, joka ei ole jatkuvasti päivittäisvalmiudessa taikka huomioitu hyvinvointialueen pelastuslaitoksen oman toiminnan suunnittelussa, mutta joka soveltuu erinomaisesti käytettäväksi esim. siirrettävien hoitoyksiköiden tukena, logistiikassa, evakuoinnissa tai huollossa.

Samoin monilla sopimuspalokunnilla on jäseniä, jotka eivät aktiivisesti osallistu operatiiviseen pelastustoimintaan, mutta voivat toimia kriisitilanteissa tukitehtävissä tai muussa organisoidussa vapaaehtoistoiminnassa. Osa näistä henkilöistä on jopa entisiä taikka nykyisiä SOTE-ammattilaisia, sekä muita erityisosaaajia.

Paikallistuntemus ja verkostot

Sopimuspalokunnat toimivat tiiviissä yhteistyössä paikallisten viranomaisten, yhdistysten ja elinkeinoelämän kanssa. Tällainen alueellinen sosiaalinen verkostoituminen on tärkeä osa varautumisen käytännön toteutusta, varsinkin tilanteissa, joissa valtiolliset tai alueelliset resurssit eivät yksin riitä. Sopimuspalokunnilla on myös usein yhtymäpinta suora yhtymäpinta alueen väestöön ja sopimuspalokunnat ovat paikallisesti uskottavia viestijöitä.

Hajautettu asemaverkosto

Sopimuspalokunnat ovat monien kuntakeskusten viimeinen julkisen palvelun tuottaja. Yli 700 paloaseman verkosto sopimuspalokuntia ja yli 100 päätoimista paloasemaa hajauttavat toimintoja

hyvin ympäri maata. Varsinkin ensihoidon varautumisen osalta, nämä paloasemat, joilla ei tällä hetkellä ole aktiivia ensihoitoyksiköitä, olisivat merkittävä ja hyvä lisä ensihoidon varautumisasemiksi. Poikkeusoloissa hyvinvointialueille työskentelevät (nykyisetkään) ensihoitajat eivät välttämättä pysty liikkumaan normaaleille suunnitelluille työpaikoilleen, joko liikkumisen vaarallisuuden, hinnan taikka pitkän matkan vuoksi. Tällöin ensihoidon varautumisresurssien tulisi tukeutua olemassa olevaan paloasemaverkostoon laajemmin, kuin sitä nyt osittain maassa jo tuotetaan.

Henkilöstön saatavuuden haasteet

Esitysluonnoksessa tunnistetaan oikein se, että henkilöstön irrottaminen normaalityöstä harjoitteluun tai varautumistehtäviin on vaikeaa. Sopimuspalokuntien näkökulmasta tämä koskee sekä normaali- että poikkeusoloja. Olemme huolissamme siitä, että esityksessä ei arvioida, miten työelämässä toimivat vapaaehtoiset voidaan kytkeä mukaan kansalliseen varautumiseen (toki koko esityksessä on kolmas sektorikin tunnistamatta). Esimerkiksi:

- Millä oikeudellisilla tai taloudellisilla välineillä mahdollistetaan työstä irrottaminen?
- Millä tavoin työnantajia tuetaan tai kannustetaan mahdollistamaan sopimuspalokuntatoimintaan osallistuminen myös poikkeusoloissa?

Näihin kysymyksiin on löydettävä ratkaisut jo normaaliolojen suunnittelussa – pelkkä varautumisvelvoite ilman henkilöstösuunnittelua ei riitä.

Sopimuspalokunnat ja ensihoito / ensivaste

Monilla sopimuspalokunnilla on vahva osaaminen ja kokemus ensivastetoiminnasta, joka on vuosien varrella joillain alueilla jopa supistettu. Tämä esityksessä ehdotettu ensihoidon lisäresursointi voitaisiin osin toteuttaa sopimuspalokuntien ensivasteresurssia hyödyntämällä ja kehittämällä, erityisesti alueilla, joilla ammattihenkilöstön tai yksiköiden saatavuus on rajallinen. Tämä edellyttää kuitenkin suunnittelua ja toiminnan aktiivista kehittämistä myös normaalioloissa.

Ensivastetoiminnalta puuttuu tällä hetkellä vahva yhtenäinen sääntely ja huomioiminen varautumisen resurssina kansallisesti. Kuten esityksessä on todettu, sotatilanteessakin alueelliset vaikutukset ovat erilaisia, tämän vuoksi laajassa maassamme saattaa olla alueita, joihin sotilaallinen vaikuttaminen ei suoraan kohdistu. Näiltä alueilta arvatenkin siirretään mm. ensihoidon resurssia alueille, joissa tarve on suurempi. Näissä tilanteissa siirron toteuttanut alue jää ensihoidon resursseiltaan vajavaisemmaksi, ja tätä tulee myös kyetä paikkaamaan. Tällöin pelastustoimen ylläpidetty, koulutettu ja riittävästi varustettu ensivastetoiminta voi toimia osaltaan nopeana ja tehokkaana resurssina. Tämä mahdollisuus toteutuu kuitenkin vai, mikäli ensivastetoimintaa on ylläpidetty ja kehitetty normaalioloissa, joihin se toki alun perin on luotukin. Lakiehdotus velvoittaisi hyvinvointialueita ylläpitämään suurempaa resurssia, kuin päivittäistoiminta vaatii, näin ollen pelkkä päivittäistoiminta ja siihen liittyvät lääketieteelliset perusteet eivät voi olla esimerkiksi ensivastetoiminnan osalta toiminnan ylläpitoon liittyviä perusteita.

Ehdotukset

- Sopimuspalokunnat ja kolmas sektori on tunnistettava laajana kokonaisuutena osana terveydenhuollon (ja sosiaalitoimen) varautumISRakenteita henkilöstön, kaluston ja tilojen osalta.
- Laissa tai sen perusteluissa tulee määritellä, miten ei-ammattillisista toimijoista (kuten sopimuspalokunnista) muodostetaan osa poikkeusolojen siviilivalmiutta. Tarvittaessa tämä voisi olla erillinen varautumissuunnitelman osa.
- Ensivastetoiminta kokonaisuudessaan siirrettäisiin valtion erillisrahoittamaksi ja ylläpitämäksi ensihoidon poikkeusolojen lisäresurssiksi, jota hyvinvointialueet voisivat käyttää normaalioloissa osaamisen ylläpitämisen varmistamiseksi myös päivittäistehtävillä. Koordinaatio toteutetaan yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, sekä puolustusministeriön ja puolustusvoimien tarpeet huomioiden.
- Henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi tulee esittää toimenpiteet työelämässä toimivien sopimuspalokuntalaisten osallistumisen mahdollistamiseksi varautumistehtäviin jo normaaliolojen valmiustyössä.
- Ensihoidon varautumissuunnittelussa tulee tunnistaa asemaverkoston kehittämistarve siten, että henkilöstö saadaan poikkeusoloissakin varmasti työn suorittamispaikoille turvallisesti. Eli hajautetusti ja lähelle työntekijöitä.

Peurala Aleksi
Suomen Sopimuspalokuntien Liitto